

**Abdülmeçîd Sivâsî'nin Mevlânâ'nın Şathiyye Türünde Yazdığı Bir Gazeli'ne Yaptığı
Şerh: Şerh-i Ebyât-ı Celâleddîn-i Rûmî**

Yrd. Doç. Dr. Cengiz GÜNDOĞDU*

Giriş

Abdülmeçîd Sivâsî(ö.1049/1639)'nin¹ Mevlânâ(ö.672/1273)'nın şathiyye türünde yazdığı Gazel'inin şerhini incelemeden önce bu anlaşılması güç, teşbih, temsil, istiare ve mecaz unsurlarının hakim olduğu şiir türünün, inkişafı ve motifleri hakkında kısa bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır.

Mutasavvıfların birçoğunun teveccüh gösterdikleri “Şath” lugatte Arapça Ş-T-H kökünden iştikakla; sarsılma, hareket, titreme anlamına gelir. Bu bağlamda, içinde fazla hareket vukû bulduğu için un elenen alete de ‘miştâh’ denilir. Miştâh denilmesi hareketin çokluğundan, belki de bu hareket sırasında dışına un taşmasındandır. Sûfîler bununla “vecd ve istiğrak halinde tecelliyata gark olan kalb(sır)lerinin hareketini ve sarsılmasını kasd ederler. Bu hareket ve sarsılmaya maruz kalan sûfî, dinleyenin çok garip karşılayacağı sözler söyler. İşte bu şekilde söylenmiş sözlere şathiyat denir².

Sûfîlerin bu sözlerini kıyısı dar bir nehrin suyunun kenarlara taşmasına benzeten Ebû Nasr es-Serrâc et-Tûsî(ö.378/988)'ye göre bu sözler; ilahî tecellilerle daimi bir hareket içinde olan sûfînin kalbinden dudaklarına taşan alışılmamış ibare ve ifadelerden ibaret sırlardır³.

Bursevî'ye göre de “gönül ehlinin dimağına lezzet veren, hakikatin özünden süzölmüş irfan kelimeleri”dir⁴.

Sûfîlerin en çok tenkide maruz kaldıkları hususlardan birisi de, ne kasd edildiği kolay anlaşılmayan kapalı veya sembolik ifadelerden oluşan ve sûfîyi kuşatıp ondan taşan vecd halinin tasviri anlamına gelen ruh lisanıyla konuşmasının açılımı ve hissettiği hallerin lafızlarla ifadesi olan bu “şath/şatah”larıdır.

Çok defa anlamayanlar tarafından tenkide maruz kalan bu sözlerin sahipleri, aynı mahiyette sözlerin Kur’ân ve hadîste de bulunduğunu ileri sürerler. Onlara göre, Kur’ân’da Allah’a “yed/el”, “ricl/ayak” vs. isnad eden ibareler ve “Allah Âdem’i kendi sûreti üzere

* Atatürk Üniv. İlâhiyat Fak. Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Abdülmeçîd Sivâsî hakkında geniş bilgi için bkz. Cengiz Gündoğdu, *Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmeçîd Sivâsî Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Kültür Bakanlığı, Ankara 2000.

² Ebû Nasr es-Serrâc et-Tûsî, *el-Lüma’*, Dâru’l-Kütübî’l-Hadîs, Mısır 1960, s. 453; Nazif Hoca, *Rûzbiân al-Baklî ve Kitâb Kasf al-Asrâr’ı ile Farsça Bâzı Şiirleri*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İst. 1971, s. 71.

³ et-Tûsî, a.y.

⁴ Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi Yay., İst. 1942, s. 231-232

yarattı” vb. şeklindeki hadisler de şath mahiyetindedir. Aynı ruhî hal içinde söylenmiş olan bu sözlere, dört halife, sahabe ve onlardan sonra gelen din büyüklerinde de rastlanmaktadır⁵.

H. III ve IV. asırlardan itibaren Kur’ân ve hadîste mevcut olan bu mahiyetteki sözler bir tarafa bırakılarak daha ziyade sûfîlerin bu tarzdaki sözleri tartışma konusu yapılmıştır. Bu şekilde sözleri ile tanınmış sûfîler arasında en meşhurları Bâyezîd Bistâmî(ö.261/878) ve Sehl Tusterî(ö.283/845)’dir. Bunlardan birincisi “Kendimi her türlü eksikten tenzih ederim, şanımla ne yücedir” ve ikincisi “İşte devrimin velileri karşısında Allah’ın delili olan ben!” sözleri ile ünlüdür. Müteakip asırlarda Hallâc (ö.309/922)’a atfedilen başta meşhur “Ben Hakk’ım” sözü olmak üzere daha bir çok sözü vardır.⁶

Sûfî dilinde söylenen, belli makamların sırlarını izah eden rumuzlarla örtülü bu özel anlam kategorileri olan kalbî ve hissî sözler, bilahare diğer sûfîler tarafından şerh edilme yoluna gidilmiş ve bu hususta müstakil eserler kaleme alınmıştır.

Mutasavvıfların şathiyyelerine dair yazılmış ilk şerhin Cüneyd’e ait “*Şerhu Şathiyyât-ı Ebî Yezîd el-Bistâmî*” olduğu bilinmektedir.

Daha sonraları Ruzbihân Baklî, bazı mutasavvıfların şathiyyelerini toplayarak “*Şerhi Şathiyyât*” adlı bir eser kaleme almış ve burada bir çok sûfînin vecd halinde söyledikleri şathiyyatı şerh etmiştir. Ruzbihân’ın bu eserinden ayrıca eski sûfîlerden kimlerin şathiyyatı söylemiş olduğunu da öğrenmiş bulunuyoruz.⁷

Tasavvufî eserlerde tesbit edilen şathiyyeler bir cümle veya bir paragraftan ibaret nesirler olarak karşımıza çıktığı gibi daha sıkça manzum olarak kaleme alındığını söyleyebiliriz. Nitekim sûfîlerin şathiyyatı konusunda başlı başına nesir olarak eser verilip verilmediğini tesbit edememekle birlikte manzum olarak müstakil bir çok eser verildiğini biliyoruz.

Manzum olarak yazılan şathiyyelerin Anadolu dışında ilk defa kim tarafından; nerede, neler yazıldığı ve neler söylendiğini araştırmış değiliz.

Anadolu’da şathiyye türünde eser veren mutasavvıfların başında Yunus Emre ve Mevlânâ’nın geldiğini söyleyebiliriz. Nitekim Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde, ‘Yunus Emre’nin ahlâkî ve felsefî manzumeleri yanında pek az şathiyyat-ı sûfîyâne şeylere rastlanır’ demesi ve yine aynı eserde Mevlânâ’nın bir Farsça şathiyye gazelini de iktibas ederek açıklamalarda bulunması⁸ bu hususta bize kısmî de olsa şathiyye geleneğinin Anadolu’daki yeri hususunda fikir vermektedir.

⁵ Nazif Hoca, *a.g.e.*, s. 71

⁶ Nazif Hoca, *a.y.*

⁷ Bkz. Nazif Hoca, *a.g.e.*, s. 70.

⁸ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., (5.Baskı) Ankara 1984, s. 297-298.

Anadolu sahasında yaşayan sūfîlerin yazdıkları şathiyyelerden en meşhuru ve yaygınlık kazananı, şüphesiz Yunus Emre'ye ait “Çıktım erik dalına anda yedim üzümü” matlaıyla başlayan şathiyye gazelidir⁹.

Mevlânâ'nın şathiyye türünde yazdığı şiirlerin henüz bütünüyle tesbit edildiğini söyleyemeyiz. Görebildiğimiz kadarıyla, Mevlânâ'nın şathiyye türü şiirine ilk dikkat çeken Köprülü olmuş ve Şemseddîn Sivâsî'nin onun böyle bir şiirini şerh ettiğini haber vermiştir¹⁰.

Bu girişten sonra manzum şathiyyelerin özelliklerine değinmek, şerhinin karşılaştırmalı metnini vereceğimiz Mevlânâ'nın şathiyye örneğini anlamaya yardımcı olacaktır.

Öz ifadesiyle, mutasavvıfların derunî tecrübelerini dile getirirken sembollerle ifade etmeye çalıştıkları kalbî ve hissî sözlerden oluşan gizemli, meczubâne ve sūfîyâne lafız türü olan “şath/şatah”ın yer aldığı tasavvufî manzumelere “şathiyye” adı verilmiştir. Gerek heceyle, gerek arûzla kaleme alınmış olan bu manzumeler tasavvuf edebiyatında edebî bir tür olarak da yerini almıştır.

Sūfîlerin iç dünyalarında hissettikleri nice hakikatlerin lafızlarla ifadesi güç olduğundan, bu duyguların ifadeye dökülüşü, örtülü, belirsiz ve kompleks bir halde karşımıza çıkmaktadır.

Bu türde ifadeler ancak işârî bir anlam taşımakta ve bu anlam san'atlı bir dil ile, Latince logos spermatikus (dölleyici kelimeler) denilen veciz, etkileyici ve esrarlı bir üslupla kullanılmaktadır.

Mustafa Tatçı'nın da ifade ettiği gibi tasavvuf, yüksek bir idrak, sezgi ve şuur neticesinde ortaya çıkan derunî (öz-iç) bir ilim olduğundan kendine has bir terminolojisi vardır. Tasavvufî şuur, kal ile değil hal ile elde edilir. Mutlak vücudun sırrı, aklî ve entellektüel terminolojiye gelmez. Onun içindir ki, tasavvufî hal, ancak imâ ile yetinir. İşte bu ima, sembollere bürünerek tasvir ve teşbihlerle ifade edilir. Teşbih ve ima ne derece teksif edilirse mana o derece yücedir. Bu istiareli kullanış, bir matematik gibi şeklî de değildir. Batınî bir mimari esasıyla gelişir, cezbe ile örülür¹¹.

Bu sebeple tasavvuf ehli nazarındaki hakiki manasını göz önüne almayarak, zahir şekline göre bunları manasızlıkla suçlamak yanlıştır. Bu tür manzumeler mana derinliğine nüfûz edemeyen “kâl ehli”ne göre saçma gibi görünürse de, tasavvuf rumuzuna layıkıyla aşına olanlara, onların pek sarîh bir manası ve bir çok anlamı vardır¹².

⁹ Yunus'un bu şiiri daha sonra Niyazî Mısırî (ö. 1105/1694); Seyh Ali Nakşibendî el-Nevrekânî (ö. ?); Seyh-zâde Muhyiddin Mehmed Efendi (ö. 1544) ve İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1725) tarafından ayrı ayrı şerh edilmiştir. Bk Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divânı*, (*Tenkidli basım*), Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1990, s. 405 (Dipnotta)

¹⁰ Köprülü, *a.g.e.*, s. 297. Fuad Köprülü, bir zuhûl eseri olsa gerek Abdülmecid Sivâsî'ye ait olan bu şerhin Şemseddîn Sivâsî'ye ait olduğunu söylemektedir ki, incelememize göre bu tesbit doğru değildir.

¹¹ Mustafa Tatçı, “Tasavvuf Edebiyatında Şathiyât-ı Sūfîyâne Geleneği”, *Türk Kültürü*, Say. 267, Yıl: XXIV, Temmuz 1985, s. 49.

¹² Köprülü, *a.g.e.*, s. 297.

Bakî'nin de bir şiirinde dediği gibi; “*Hüner esrâr-ı ma'nâ anlamaktır lafz-ı muğlaktan*”

Mistik tecrübe aklî değildir sadece yaşanır. Bu bakımdan mistik tecrübenin kişilere anlatılması, nakledilmesi zordur. Ancak, nakil de şarttır. Zira hiçbir bilgi gizli kalmaz, kalmayacaktır. Bu eşyanın hakikatine aykırıdır. Var olan bilgi tezahür etmek için varolmuştur. Ne var ki, insanlığın idraki aynı seviyede değildir. Aktarılan bilgilerin anlayış farklarına göre kavranılması muhakkaktır¹³.

Öztürk'ün de ifade ettiği gibi muhatabın ve konunun seviyesi yükseldikçe, kelimada tasarruf ve ifadede semboller kullanmayı çoğaltma, bir kâinat kanunudur. ¹⁴.

Bu durum sadece şathiye nazım türüne mahsus olmayıp din, felsefe ve edebiyat için de geçerlidir¹⁵. Bu bağlamda Ali Şeriatî şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

“Doğrudan iletişime dayanan, sembollerden ve imajlardan yoksun basit bir dil, öğretime daha elverişli olmakla birlikte daha dayanıksızdır. Bundan dolayı bütün düşünce ve öğretisini yalın, tek boyutlu, düz bir dille anlatan bir din veya felsefe uzun süre yaşayamaz. Dinin; insan düşüncesinin ve bilimin gelişmesiyle anlaşılabilirlik kazanacak imaj ve sembollerle konuşması zorunlu olduğundan dinlerin dili semboliktir.”¹⁶

Hegel'e göre de sembol (istiâre), Doğu milletlerinin fikirlerini dile getirmeye çalıştıkları bir anıtlar ve amblemler düzenini belirtmektedir¹⁷.

Sadık Kılıç da *Kur'ân Sembolizmi* adlı eserinde şunları söylemektedir:

“Sembol bir anlamda, soyut olanı somut olan vasıtasıyla anlatmayı hedeflemektedir. Sembollerin bu genel karakteri de, onların diline, zaman ve mekan kabına sığmayan bir güç katmaktadır. Çünkü belirli bir dile ulaşmış her dilin ötesinde, bir anlamda ‘dil ötesi bir dil’ olan sembolik ifade ve anlatım, bu itibarla ‘ruhun’ bizimle ‘gerçek’ arasındaki evrensel aracılığı ve vasıtasıdır. Sembol gerçek anlamda, görülen bir surette görülmeyen bir hakikate işaret eder ve ruhun derinliğine, şuur altındaki sahalarına kadar tesirler bırakıp bir çok fikir ve duyguları uyandıracak kadar kuvvetlidir. Ebedî olanın dünyevî şekle sokularak açıklanmasıdır.”¹⁸

Şu halde sembollerle konuşmak, ebedî ve evrensel oluşun gereği ve belirtisi olarak değerlendirilebilir.

¹³ Mustafa Tatçı, “Ledünnî Şiirde Şatah Problemine Dair Notlar”, *Türk Kültürü*, say. 267, yıl: XXIV, Temmuz 1985, s. 32-33.

¹⁴ Yaşar Nuri Öztürk, *Tasavvufun Ruhü ve Tarikatler*, Sidre Yay., İst. 1988, s. 22.

¹⁵ Mesela Y.N.Öztürk Vahdet-i vücûd düşüncesinin, mebzul ve detaylı delillerle anlatılmasının sonraki devirlere rastlamasının, işte böyle bir zaruretin sonucu olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Öztürk, a.y.

¹⁶ Ali Şeriatî, *Toplumbilim Üzerine*, trc. Kenan Sökmen, Bir Yayıncılık, İst., 1988, 76-78.

¹⁷ Bk. Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği, İslâm Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme*, Ötüken Yay., İst. 1993, s. 175.

¹⁸ Sadık Kılıç, *Kur'ân Sembolizmi*, Kılıç Yay., Ankara 1991, s. 16-17

Eğer reel dünyanın(somut) mukabili veya üstü olan bu âleme(soyut) girmek istiyorsak, Hakikat'in terennümleri olan sembollere eğilmemiz onları irdelememiz gerekecektir. Yani yine Kılıç'ın da ifade ettiği gibi sezilen, ama düşüncemizin hakimiyet alanı dışında kalan bu olguyu çözebilmek için, sembolik numuneleri düşünüp, yorumlamamız şarttır. Aksi halde bu lafızlar bizim için hayali ve indi lafızlardan öte bir anlam taşımayacaktır.

Konuyu imanla irtibatlandırma noktasında Kılıç şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

“Gerçekte nesnelere dünyasına semboller dünyasından bakmak, düşünceye başka bir kanal açmakta, ona hakikatin ta bizlere kadar uzanan, ama gerçek akış noktası çok aşkın bir yerde bulunan dalga boylarıyla, ilahi frekanslarla karşılaşma imkanı sağlamaktadır. Genel durumuyla düşüncenin hizmetinde olan, inancın da kullanacağı bir yoldur. Bu nedendir ki gerçek iman, görünen şu tezahürler alemini bu yüce Hakikat'in sembolik bir anlatımlar bütünü olarak görmektir.”¹⁹

Tatçı'nın değerlendirmesine göre temkin ehli sûfîlerin şath mahiyetinde söylediği söz ve şiirlerde genelde tabiat unsurlarını kullanmalarının sebebi, ledünnî açıdan ise “tabiatın bir gölge, bir numune yahut, hakikatin bir aksisi” olarak değerlendirmesinde gizlenmektedir. Açık bir tabirle tabiat, hakikatin bir sembolüdür. O halde, insanoglunda, hakikat şuuru tabiat unsurlarını anlama yoluyla hasıl olacaktır. Neticede tabiat yoluyla hakikati kavramaya çalışan insan, eşyanın isim ve mahiyetini anlamış olacak, unsurlar arasında bir terkibe doğru gidebilecektir. Açık meşreb bir sûfînin harcadığı şatahât ile temkin ehli sûfînin harcadığı şatahât mahiyet olarak aynıdır. Böyle olmakla birlikte, temkin ehlinin söylediği şath dışı aksederken yumuşak bir üslup ile olmakta, rumuzlara bürünmektedir. Tabiat unsurlarının mana değiştirmesi hadisesinin sebebi budur²⁰.

Kısaca şatahât sembolleri, aklî değil, kalbî ve hissîdir. “Gerçek” denilen hadise, açık ve gözle görmeye dayalı bir şey değildir. Zira en gerçek olan âlem mana âlemidir. Bu âlemin bir şekli, tasviri, numunesi olmadığından dolayısıdır ki, dünyevî teşbihât şathiyyeler için özel bir mana verilerek kullanılır. Her teşbih unsurunun şekli ve manevî özelliği, şerh yaparken düşünülmesi gereken ana şiardır²¹.

İşte inceleme konumuz olan Mevlânâ'nın şathiyye gazelinde ve Abdülmecîd Sivasî tarafından yapılan şerhinde de bütün bu hususları göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Aşağıda da göreceğimiz üzere gazelin beyitlerinde yer alan “çerh”, “haşhâş”, “leblebû”, “kûh”, “gendime”, “darı”, “arpa”, “ekmek”, “ceviz”, “sığır”, “buzağı”, “bülbul”, vb. kavramlar, sadece tabiatın koparılmış sembolik mefhûmlardır. Mevlânâ bunlar ve benzeri sembolleri kullanmak suretiyle şekil, tasvir ve numunesi olmayan gerçeklik alemini

¹⁹ Kılıç, *a.g.e.*, 16-17.

²⁰ Tatçı, “Ledünnî Şiirde Şatah Problemine Dair Notlar”, s. 33-34.

²¹ Tatçı, “Tasavvuf Edebiyatında Sathiyat-ı Sûfiyâne Geleneği”, s. 49.

tabiat yoluyla kavratma çabası içerisinde. Sivâsî'nin yaptığı şerh ise bu mefhumları his ve idrak alanımıza indirmeyi denemektedir.

Bu girişten sonra, şimdi de Abdülmecîd Sivâsî'nin yaptığı şerhi genel hatlarıyla tanımaya çalışalım.

Şerh, *Hediyetü'l-Ârifîn*'de *Şerh-i Kasîdetü'l-Mîmiyye li- Celâleddîn er-Rûmî*²², *Osmanlı Müellifleri*'nde *Şerhun 'alâ Kasîde-i Mîmiyye li-Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*²³ olarak zikredilmektedir.

Mevlânâ Bibliyografyası adlı eserde *Mesnevî* şerhleri arasında zikredilen bu eserin ismi *Şerh-i Müntehabât-ı Mesnevî* olarak verilmiştir²⁴. Fakat bu eser *Cezîre-i Mesnevî* ve *Şerh-i Mesnevî* adlı eserlerden farklı olup, eserin başında da *Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî* ibâresi yer almaktadır. *Mesnevî*'de bu beyitlerin yer almamış olması bu isimlendirmenin de yanlış olduğunu göstermektedir.

Kanâatimize göre bu eserin ismi, türü itibariyle değerlendirdiğimizde *Şerh-i Gazel-i Mîmiyye* olmalıdır.

Abdülmecîd Sivâsî'nin bu eseri Mevlânâ'nın on bir beyitten oluşan gazelinin şerhidir. Sivâsî eserde metod olarak önce beyitlerin Türkçe tercümesini vermekte daha sonra bu beyitlerde geçen lafızları tahkîk ederek hangi mânâyâ kullanıldıklarını, beyit içinde hangi mânâyâ geldiğini belirtip, sonra beytin bütününe birlikte mülâhaza ederek şerh etmektedir. Sivâsî şerhettiği yerlere münâsib düşen âyet-i kerîmelerle beyitleri delillendirirken, bazen de kendine âit şiirlerle şerhini zenginleştirmektedir.

Abdülmecîd Sivâsî bu eserini, kendisinden Mevlânâ'ya âit beyitleri şerh etmesini isteyen muhiblerin ısrârı üzerine kaleme aldığını eserin mukaddimesinde belirtmekte ve bu şerhi yazarken Şeyh hazretlerinin füyûz ve fütûhatından yardım dileyerek onun ruhuna yöneldiğini, onun sır denizlerinin damlalarından içine akan nurların zerrecelerini yazdığını, herhangi bir kitap, defter ve lügate başvurmadan içine doğanları yazdığını bunun için de sadece iki saat harcadığını belirtmektedir.

Şerhin tesbit edebildiğimiz dört nüshası vardır:

1- Eserin Süleymâniye Ktp. Mihrişah Sultan, nr. 300/4'de, 200x140, 140x80 mm. ebadında 203-211vr, 15 st. hâlinde nesih hat ile beyaz kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılmış bulunan bu nüshasının sonundaki "Mevlânâ'ya teveccühten sonra aynı gecenin iki saati içinde, vâsılların kutbu, tâliblerin yardımcısı Şeyh Abdülmecîd Sivâsî'nin hattından nakledildi." ibâresinden eserin, müellif hattından istinsah edilen bir nüsha olduğu anlaşılmakta ancak istinsah edenin ismi ve istinsâh târihi bulunmamaktadır.

²² İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin*, (*Kesfu'z-Zunun Zeyli*), Milli Eğitim Basımevi, İst., 1945-1947, I/62.

²³ Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, Meral Yayınevi, İst., s., I, 50. .

²⁴ Bk. Mehmet Önder, *Mevlana Bibliyografyası, (Yazmalar)*, Türkiye İşbankası Kültür Yay., Ankara 1974, II, 827

2- Süleymâniye Ktp. Esad Efendi, nr. 1755/16'da bulunan nüsha, 193x122, 152x72 mm. ebadında, 17 st. hâlinde nesih hatla beyaz kağıda siyah mürekkeple yazılmıştır. 1220/1805 târihinde istinsâh edilen bu nüshanın müstensihî belli değildir. Eserin sonunda Kudretullâh Efendi el-Mevlevî'nin nüshasından istinsah edildiğine dâir bir ibâre yer almaktadır.

3- Süleymâniye Ktp. Dâru'l-Mesnevî, nr. 253/2'de bulunan nüsha, 241x159, bb. st. hâlinde nohudi beyaz kağıda siyah mürekkeble ve talik hatla yazılmıştır. Müstensihî ve istinsâh târihi belli değildir.

4- Süleymâniye Ktp. Şehid Ali Paşa, nr. 1367/3'de bulunan nüsha, 700x140, 250x135 mm. ebadında 114b-126a vr. 13 st. hâlinde nohudî beyaz kağıda siyah mürekkeple ve nesih hattıyla yazılmıştır. Yazılar kırmızı çizgiyle çerçeve içine alınmıştır. İstinsâh târihi ve müstensihî belli değildir.

Metin karşılaştırmalı incelememizde Süleymâniye Ktp. Mihrişah Sultan, nr. 300/4'le yine Süleymâniye Ktp. Esad Efendi, nr. 1755/16'da bulunan nüshaları kullandık. Bunlardan Mihrişah Sultan nüshasıyla Şehid Ali Paşa'da bulunan nüshalar arasında hiçbir farklılık yoktur. Bundan dolayı biz de aralarında kısmî farklılıklar bulunan ve birbirinin mütemmimi olan Mihrişah Sultan ile Esad Efendi'de bulunan nüshaları karşılaştırdık. Dâru'l-Mesnevî' nr. 253/2'de bulunan nüsha metin karşılaştırması yapılamayacak derecede farklı olduğundan dolayı incelememiz içine almadık.

Karşılaştırma yaparken Mihrişah Sultan nüshasını Esad Efendi nüshasına nisbetle metninin daha az eksik ve anlaşılır olmasından dolayı esas nüsha olarak vermekle birlikte, farklılıklar ve eksik kalan yerler daha anlaşılır olsun diye nüshayı bazen Mihrişah Sultan bazen de Esad Efendi nüshasından tercih ettiğimiz metinlerle tamamlamaya çalıştık.

Nüsha farklılıklarını gösterirken Mihrişah Sultan nüshasını "S", Esad Efendi nüshasını da "E" harfiyle belirttik.

Nüshaların varak numaralarını Mihrişah Sultan nüshasını "S1a", Esad Efendi nüshasını "E1a" şeklinde gösterdik.

Dipnotta bir nüshada yer alan ve almayan metinleri belirtmek için olanı yazıp olmayan yerine noktalar koyduk. Metinleri yazım kuralı olarak Türkçe kullanım şekline oldukça yaklaştırmaya çalıştık. Şu kelimelerde olduğu gibi: anın-onun, ağlayu-ağlayarak, urdiler-vurdular, hikayetinde-hikayesinde, buyuruldu-buyruldu, ele getirüb- ele geçirip, elden giderüb-elden çıkarıp, ağlayu-ağlayarak, üzre-üzere, kimesne-kimse, görem-göreyim, yokimiş-yokmuş, eydür-derki, olman-olmayın, içün-için vs.

Diğer taraftan Arapça ibare ve âyetlerin tercümelerini de dipnotta verdik.

Bütün bu zikrettiklerimizden sonra şimdi eserin metin karşılaştırmalı incelemesine geçebiliriz.

Şerh-i Ebyât-ı Celâleddîn-i Rumî

اما بعد حمد من انعامنا بنفائس القدسية وسقانا شربة من مشارب عشاقه بالكؤس الانسية
والصلوة على سيد العاشقين وعلى اله وصحبه هداة الدين وحماة اليقين
فيقول العبد العاصي ذو القلب القاسي ابو المجد شيخي ابن اخي ابي الثنا احمد الشيخ
شمس الدين السيواسي قد كلفني بعد الاخوان ان اشرح ابيات شيخ المشايخ وبرزخ
البرزاخ مولانا جلال الدين رومي عومل بالشهود القيومي ولم ينفعه التعلل بلعل وعسى
وابرم على فيه كلما اصبح وامسى ونعم ما شاع في الكلام الابرام يحصل المرام
فكرهت ضياع نفسه واسعفت تحصيل ملتسمه فتوجهت الى روجه مستمدا من فيوضه
وفتوحه فكتبت ما انعكس على قلبي من ذوات انواره وفاض سرى من قطرات بحار
اسراره وضبطت ما لاح على الفكر الفاتر من غير مراجعت الى الكتب والدفاتر
ولا الى لغت من اللغت ولا الى كلمة مما ذكروا في ترجمتها منا لكلمات بل لم تقيد
بشرحها الا نحو ساعتيني فقط فاعذرني في ما ذكرت على فرطات وسقط وما توفيق
الا بالله عليه توكلت او بمحض كرمه ولفظه توسلنا ٢٥

Mevlânâ(k.s.) derki;²⁶ /E-1a/

دوش وقت صبحدم در چرخ بالان يافتم
در میان دانه خشخاش سندان يافتم

**Dünki gün sabâh vaktinde çerhde pâlân buldum./s-1a/
Haşhâş dânesinin²⁷ içinde örs buldum.**

²⁵ Bize kutsi nefeslerin en nefislerini nimet olarak veren ve yine ünsiyet kaseleriyle aşıklarının içtikleri kaynaklarından bir içim su içiren Allah'a hamd ettikten ve aşıkların Efendisi Hz. Muhammed ve onun din yolunu gösteren ve kesin imanı koruyan al ve ashabına salattan sonra, isyankar, katı kalpli kul; Ebu'l-Mecd Şeyhî ibn Ehi Ebi's-Senâ Ahmed eş-şeyh Şemsüddîn es-Sivâsî derki;

Bazı kardeşlerim bana şeyhlerin şeyhi, berzahların berzahı olan Mevlânâ Celaleddin Rumi'nin (Allah'ın kayyumiyetine layık olan müşahede ile kendisine muamele olunsun) beyitlerini şerh etmeyi teklif ettiler. Belki, olabilir gibi mazeretler beyan etmek de kendisine(bana) fayda vermedi. Ve bu kardeşlerim her sabah akşam bana bunu mutlaka yapmamda ısrar ettiler. Nitekim "ısrar meramı elde ettirir" şeklinde yaygın genel bir söz vardır. Bu itibarla bu kardeşlerin harcadıkları nefesin boşuna gitmesini ve isteklerini yerine getirmeyi ihmal etmeyi doğru bulmadım. Şeyh hazretlerinin füyûz ve fütûhatından yardım dileyerek onun ruhuna yöneldim ve onun sır denizlerinin damlalarından benim içime akan nurlarının zerrelerini yazdım. Kitap, defter ve lügatlere müracaat etmeden ve bu kelimelerin tercümesi konusunda zikir olunan herhangi bir kelimeye başvurmadan zayıf ve yorgun fikrime doğanları yazdım. Hatta ben bu beyitleri şerh etmek için iki saat gibi bir süreden fazla bir zaman dahi meşgul olamadım. Bu sebeple bu beyitleri şerh konusunda düşük ve eksik ifadelerde buldumsa beni mazur gör. Yardım Allah'tandır ona tevekkül ettik. Yalnız onun keremine ve söylediklerine tevessül ettik.

²⁶ E قال مولانا قدس الله سره العزيز; S قال قدسنا الله بسره

²⁷ dânesinin S: dânesi E

Tahkik²⁸; “**Dün**”den murâd “âlem-i elest”dir “**Subh-dem**”den murâd “tecellî-yi ef’âl”dir. Yani²⁹ rûhu halk edip ta’ayyün ve vücûd verdiği zamandır. “**Çerh**”den murâd; “Melekût”dur ki, rûh ondan gelmiştir. “**Pâlân**”dan murâd; mutlaka³⁰ “rûh”dur ki, pâlân herin/eşeğin yük götürmesine³¹ âlet olduğu gibi, rûh dahi

“وحملها الانسان”³² mazmûnu üzere nefsin, emânet-i Hakk’ı götürmesine³³ âlettir.

“**Dâne-i Haşhâş**”dan murâd; “şey-i hakîr” ve “zerre-i nâçiz”³⁴ demektir. “**Örs**”dan murâd; “nefs-i emmâre”dir.

Yani³⁵ evvel cümle halk ezelde³⁶ bahr-i esmâ ve sıfatta müstağrak iken ve ceberût bağında ve ezel bostanında, âlem-i ‘amâ’da bî-elem , bî-keder³⁷ ve bî-bâr iken kaçan³⁸ vücûdumuz güya ki, ol çerhden mürekkebe ten, mahlûk olmadan evvel³⁹ -vücûdumuz⁴⁰ mâyesi ki⁴¹, rûhumuzdur- melekût’a tenezzül edip başka vücûd ve⁴² taayyün buldu. Anın taayyünü teklif-i hizmete mukaddim oldu. Güya ki, ol çerh’den mürekkebe ten, mahlûk olmadan mukaddem⁴³ pâlânın buldum der⁴⁴.

Bazı nusahda “در عرش” bedeli “در جرح” vâki olduğu dahi⁴⁵ bu ma’nâyı ifâde eder. Zira⁴⁶ ol dahi melekût’tandır⁴⁷.

Ammâ

28 Tahkîk S; Tahkîki budur ki E

29 A’ni S; Yani E

30 ----- S; mutlaka E

31 götürmesine S; getirmesine E

32 “...Onu insan yükledi...” Ahzâb, 33/72

33 götürmesine S; getirmesine E

34 zerre-i nâçiz S; dâne E

35 Yani S; Hâsilü’l-ma’nâ E

36 ----- S; Ezelde E

37 ----- S; bî-keder

38 kaçan S; ----- E

39 ----- S; güya ki, ol çerhden mürekkebe ten-i mahluk olmadan evvel E

40 S; vücûdumuz E

41 Ki, S; ----- E

42 başka vücûd ve S; ----- E

43 mukaddem S; -----E

44 der S; demektir. E

45 dahi S; gibi E

46 Zira S; -----E

47 Melekûtandır S; Melekûtundur. E

بر کردن مسیحا پالانچه کار دارد

dedikleri; “Mesîhâ gibi rûha fenâ verdikten⁴⁸ sonra /E-2a/ rûh, vücûd-i Hüdâ’da mahv olunca pâlân gider, bî-zahmet ve bî-bâr /S1b/ olur.” demektir. Sırr-ı⁴⁹ sülûk-ı kavm buna şâhidir⁵⁰.

Ve ol bahr-i ıtlak’da⁵¹ veya⁵² muhît-i ceberût’da gark iken⁵³ irâdet ile ve kudret mevci ile ayrılıp ta’ayyün bulan “rûh” ki, âlem-i kudrete göre bir “dâne-i haşhâş” ve bir “zerre-i nâçiz” iken⁵⁴ dikkatle baktım, içinde “örs” buldum. Yani rûh ki, beyne’l-usbu’ayn yani⁵⁵ celâl ve cemâl⁵⁶ ile mülemme’dir⁵⁷, ayn-ı basîret ile baktım içinde nefis gibi bir galîz ve kesîf ve sekîl nesne buldum ki hakkında vârid olmuştur⁵⁸; ⁵⁹“فهي كالحجارة او اشد قسوة”

“Örs” ta’bir ettiği ona⁶⁰ işârettir ki, nefis dahi böyle bir galîz ve sekîl yaratılmaktan murâd; şöyle “مهملار”⁶¹ ve “سدی”⁶² yaratılmak⁶³ değildir.

“ایحسب الانسان ان يترك سدی”⁶⁴

“افحسبتم انما خلقناكم عبثا”⁶⁵

mazmûnu üzere⁶⁶ şöyle⁶⁷ belki hizmet için li-maslahatin halk olmuştur. Lâkin⁶⁸, başından çekiç eksik olmamak şartıyla⁶⁹ nâfi’ ve mu’teberdir.

48 verdikten S; verildikten E

49 sırr-ı S; ----- E

50 şâhidizdir S; şâhidir E

51 ıtlâk’da S; ıtlâkı E

52 veya S; Ve E

53 garkının S; gark iken E

54 nâçiz iken S; nâçizdir E

55 A’ni S; Yani E

56 Celâl ve Cemâl S; Cemâl ve Celâl E

57 mülemme’-bâr olmuştur S; mülemme’dir E

58 S; hakkında vârid olmuştur E

59 “...Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır...” el-Bakara, 2/74

60 -----S; ona E

61“Başiboş”

62 “salıverilmiş”

63 yaratılmak S; yaratılmış E

64 “ İnsan kendisinin başiboş bırakılacağını mı sanır! ”, Kıyâme, 75/36

65 “ ...Sizi sadece boş yere yarattığımı mı sandınız... ”, Mü’minun, 23/115.

66 mazmûnu üzere S; ----- E

67 şöyle S; ----- E

68 olmuştur. Lâkin S; olunmuştur ki E

69 olmamak şartıyla S; olmak ma'nâsına ve ol şart ile E

Mevlânâ(k.s.) derki;⁷⁰

يك كلاج داشتم از لبلبو گم شد ز من

در میان دفتر منلا سلیمان یافتم

**Leblebûden bir külâhım var idi. Benden zâyi' olmuş idi
Monla Süleyman'ın defteri içinde buldum.⁷¹**

Tahkik⁷²; **Leblebû'**den⁷³ murâd; “nefs-i külliye-i nâtika-i Muhammediye”dir. Asl-ı⁷⁴ tohm-ı nufûstur. “خلقکم من نفس واحدة”⁷⁵ buna delîldir. /S-2a/ /E-2b/

“Lübb ü lüb” vâki' olduđu⁷⁶ -ki, “aslı'l-usûl” demektir,⁷⁷ buna şâhiddir.

Yani متکلم بکلامه sırrındaki⁷⁸ hakikat-ı Muhammediyye zuhûr etti⁷⁹. Ol hakikatten ve ol tîcân-ı esmâdan bir külâh fıtrat-ı İslâmiyye ve cibilliyet-i⁸⁰ ma'rifet ilhâmiyle bana dahi vurdular. Lâkin sabâvet ve cehâlet avânında ve alâkatü'l- alâyiş-i nefis ve⁸¹ dünya eyyâmında, ol fıtratın zevk hâli⁸² benden mahv ve zâil⁸³ olup, ol ahsen-i takvîmden ba'ise-i nefis-i emmâre ile, “ثم ردناه اسفل سافلين”⁸⁴ semtlerine müteveccih oldum. Ammâ hükm-i kudret⁸⁵ ve izz-i saltanat-ı ilm ve yakîn-i irâdetullâh⁸⁶ ile, kudûret-i cehl ve sabâvet ile mütekeddir⁸⁷ ve⁸⁸ zulmet-i hâk-i beşeriyetle rütbe-i hemme⁸⁹ erip, mütesettir

70 E قال قدس الله الا سراهم S; قال قدس سره

71 Bu beyit *Ferheng-i Ziya*'da لبلبو (ilk harfin ötresiyle)kelimesine örnek olarak Mevlânâ'ya nisbetle aynen yer almaktadır. Bk. Ziya Şükün, *Gencine-i Güftâr Ferheng-i Ziya*, İst. 1984, III, 1740.

72 Tahkîk S; ----- E

73 Leblebûden S; ----- E

74 asl-ı S; asılda E

75 “ ...Sizi bir tek nefisten yaratan...”, Nisa, 4/1.

76 olduğu S; olduğu gibi E

77 -----S; ki, E

78 buna şâhiddir, yani mütekellim bi kelâmih sırrındaki S; ----- E

79 zuhûr etti S; zuhûra geldi E

80 Cibillet-i S; Cibilliyet-i E

81 ve S; E

82 zevk ve hâlatı S; zevk hâli E

83 mahv ve zâil S; zâyi' E

84 “ ...Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.”, et-Tin, 95/5.

85 hüküm ve kudret S; hükm-i kudret E

86 Ve izz-ı saltanat-ı ilim ve yakîn-i irâdetullâh S; Ve izz ve saltanat-ı ilm-i yakîn-i irâdetu2llâh E

87 ----- S; olup E

88 ve S; --- E

89 rütbe-i hemme S; rütbe ve hemme E

olup⁹⁰, güya ki, saltanat-ı hürriyetten⁹¹ bend-i hevâya ve ubudiyet-i cisme ve rakiyyet-i nefse düştüm. Âkıbet ol devlet-i şerîfeyi ve ol izzet-i mefkûdeyi Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâm⁹² hikâyesinde buldum.

“⁹³ buyruldu.⁹⁴ قال رب اغفر لي وهب لي ملكا لا ينبغي لاحد من بعدي“

Ol vakt ki⁹⁵, şeytan mührün uğurlayıp tahta geçti, hâkim oldu. Ahkâm-ı Tevârât yerine evhâm-ı vesâvis getirip⁹⁶, bâtil hükümete başladı. Âkıbet, Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâm nice elem ve meşakkat ve çok⁹⁷ /S-2b/ bina ve ziraat ile mührü ele geçirip, tahta cülûs buyurdu⁹⁸. Ben dahi sabâvetten⁹⁹ buluğa erdiğim gibi, ilm-i yakînî¹⁰⁰ devşirip, /E-3a/ ol fitratı tezekkür ve tahsîl semeresinde¹⁰¹ tedebbürde iken, Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâm kıssası bana mürşid olup, ben dahi meşakkat ve renc ve 'anâ' ve mezellet-i fakr ve fenâ semtin tutup,

لك الملك والسلطنه وهبلي ملك ووجودي حتي لا يدخل الشيطان في صرح قلبي

ولا يحكم نفسي في خلاف مرضاتك¹⁰²

diyerek ve tazarruât ve münâcât eyleyerek, taht-ı kalbi tekrar zabt edip, sırr-ı nefs-i külliye-i Muhammediyye¹⁰³ ve nefs-i nâtıka-i Ahmediyye'yi¹⁰⁴ ele geçirip, henüz yine pâdişâh oldum.

مسلم أنكهي كدر ترا ملك سليمان

105 که ختمرا ز دست دیو نفس خویش بستانی

⁹⁰ mütesettir olup S; ----- E

⁹¹ hürriyetten S; hürriyetten veya hayretten E

⁹² -----S; Aleyhi's-selâm E

⁹³ “ Süleymân; Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver...”, Sad, 38/35.

⁹⁴ buyururdu S; buyruldu E

⁹⁵ ----- S; ve bu E

⁹⁶ Ahkâm-ı Tevârât yerine evhâm-ı vesâvis getirip S; Ahkâm ve emrine evhâm ve vesâs getirilip E

⁹⁷ çok S; --- E

⁹⁸ buyurdu S; etti E

⁹⁹ âlem-i sabâdan S; sabâvetten E

¹⁰⁰ ilim S; ilm-i yakînî E

¹⁰¹ Semeresinde S; Semeresine E

¹⁰² “ (Ey Rabbim!) Hakimiyet ve saltanat ancak senindir. Bana da öyle bir varlık mülkiyeti ver ki, şeytan kalp köşküme girmesin ve nefsim, senin hoşnutluğunun hilafına hükmetmesin.”

¹⁰³ Muhammediyye S; Muhammedî'yi E

¹⁰⁴ Ahmediyyeyi S Ahmedîyi E

¹⁰⁵ Kendi nefis şeytanının elinden yüzüğü ne zaman alırsan

O zaman Süleymân'ın mülkü sana teslim edilir.

Mevlânâ(k.s.) derki;¹⁰⁶

يك قطار اشتر بكوه قاف بود اندر گزر

در کنار بحر بی پایان بجولان یافتم

Bir katâr deve kûh-i Kâf'da gitmekte idi.

Ol katârı bahr-ı bî-pâyân kenarında cevelân etmekde¹⁰⁷ buldum.

Tahkiki budur ki;¹⁰⁸ “**Katâr**” ile “**Deve**”den murâd; “sâlikîn ve mücâhidîn ve ervâh-ı kudsiye¹⁰⁹ katârıdır” ki, kûh-i Kâf'da seyr ilallâh edip melekûta giderler.

Hadîs-i şerîfde vârid oldu ki;¹¹⁰ “Hazret-i Cibril aleyhi's-Selâm¹¹¹ bir gün gökten yere inerken¹¹², kûh-i Kâf'a /S-3a/ uğradı.” Ve sâlikîn bilir ki, esnâ-i sülûkda¹¹³, merkeb-i rûhu sülûkla melekût'a¹¹⁴ sürdüklerinde ol Kâf'a¹¹⁵ uğrayıp, ervâh-ı cinn ile orada¹¹⁶ nice kavga ederler./E-3b/

“**Bahr-ı bî-pâyân**”dan murâd; “bahr-ı ceberût ve sıfat ve esmâdır.” Bahr-ı ceberût ve esmâ ve sıfat¹¹⁷ kenarında seyrânda buldum.

Yani bir kul ki, ihlâs-ı amel ve mücâhede¹¹⁸ ve riyâziyet¹¹⁹ yoluna gidip uluvv-i himmetle canını¹²⁰ râh-ı Tevhid'e döndüre, kendi dahi¹²¹ melekût'a müteveccih iken, lütf-i ilâhî onu bahr-ı visâle ir görür. Nitekim, hadîs-i şerîf¹²² “من اتاني يمشي اتيت هرولة”¹²³ buna şâhittir.¹²⁴

106 E قال قدس الله سره العزيز S; قال قدس سره

107 cevelân etmetde S; cevelânda E

108 ----- S; Tahkîki budur ki E

109 mukaddese S; kudsiye E

110 eydür ki S; vârid oldu ki E

111 Aleyhi's-selâm S; ----- E

112 inerken S; bir gün gökden yere inerken E

113 esnâ-i sülûkda S; esnâ-yi sülûklarında E

114 merkeb-i rûhu sülûkla melekût'a S; merkeb-i rûhları sülûk ile E.

115 ol Kâf'a S; Kûh-i Kâf'a

116 orada S; ----- E

117 bahr-ı ceberût ve esmâ ve sıfatdır S; bahr-ı ceberût ve sıfat ve esmâ E

118 Mücâhede S; ----- E

119 riyâziyet S; riyâzet E

120 cananımı S; canını E

121 dahi S; E

122 Hadis-i şerîf S; Hadis-i şerîf'de gelir ki E

123 “Bana yürüyerek gelene ben koşarak varırım.” Bkz. Buharî, *Sahîhu'l-Buhârî*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İst., ts. Tevhîd, 15, 50; Müslim, *Sahîhu Müslim*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İst., ts. Tevbe,1; Zikir,1, 20, 22; Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (nşr. Kemâl Yûsuf Hût), Dâru'l-Fikr, ts., Dua, 131; İbn Mace, Edeb, 58.

Yunus Emre derki;

“İplik virdim çulhaya sarmış yumak eylemiş,
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bezini.”¹²⁵

Yani tûl-ı emel habli - ki, yol uzaklığına sebeptir - elden giderip mürşide verdim. Ve nefis ve akl ve dünya ve candan geçtim. Hemen mürşid dahi uzun uzak yolları tayy-i mekân eylemiş; “Hemen gelsin libâs-ı vuslatı giysin” der.

Onun için; “دع نفسك فتعال”¹²⁶ buyurulmuştur. Fâ-i Takibiyye ile, yani; “hemen teslim-i vücûd-ı ilellâh eyledin, katre-i vücûdunu¹²⁷ bahre saldın, fi'l-hâl¹²⁸ ayn-ı bahr oldun.” demektir. / **S-3b**/

Bazı meşâyihin; “kademân”, “kademü'l-imekân” ve “kademü'l-vücûb” dedikleri budur. Hemen murâd-ı nefis için¹²⁹ hareket ve meşyi bıraktın, Hüdâ, “حبل الوريد”¹³⁰ den, “şah damarından”¹³¹ yakındır. Hemen onu bulursun ki, her yerde mevcûttur. İnde't-tahkîk senin uzaklığın vehim ve hayalin, hicâbîdir.¹³² Katre-i imekânı bahr-i vücûba bırakmak gerektir¹³³. Ta asla ulaşa ve vücûdunu duya¹³⁴.

Li muharririhi Şeyhî;

“Kadem-i sıdkla gel mak'adi sıdk'a bas ayak
Mahv kıl baş ve ayak olma fenâya hurrem.”¹³⁵

Ne murâda ne sürûra ne gam vu fevtine¹³⁶ bak,

Kim bu¹³⁷ meydâne kadem basmadı senden akdem.

Okudum idi bugün fenn-i cünûndan varak,

¹²⁴ Buradan itibaren, “..... Heman gelsün libâs-ı vuslatı giysin der.” cümlesinin sonuna kadar E nüshasında yer almamıştır.

¹²⁵ Bu şiir ve nüsha farkları için bkz. Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divânı*, II, 406; Abdalbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre Divânı ve Risâletü'n-Nushiyye*, Der Yay., İst. 1991, s.238.

¹²⁶ “Nefsini bırak, öyle gel.”

¹²⁷ vücûdunu S; vücûdu E

¹²⁸ fi'l-hâl S; ----- E

¹²⁹ Hemen murâd-ı nefis için S; nefis için E

¹³⁰ “ şah damarından..”

¹³¹ şah damarından S; ----- E

¹³² hicabıdır S; hicablarıdır E

¹³³ gerektir S; gerek E

¹³⁴ ta asla ulaşa ve vücûdunu duya S; ---- E

¹³⁵ hurrem S; mahrem E

¹³⁶ fevtine S; mihnete E

¹³⁷ bu S; --- E

Diyüb, ağladı varak yandı düşüp sındı kalem.¹³⁸

Dili bir dem ne ile eyliyeyin eyliyeyin,¹³⁹
Ağladı atam Âdem ney gibi, çün ahladım.

Çok hekîme, niçe müftilere sordum çâre./E-4a/
Dediler, ölmeden ölmekdürür Allahu a'lem”

Yahud murâd; katâr-ı havâs-ı zâhire ve bâtine ve kuvâ-yı cismâniyye ve rûhaniyyenin müntehâ-yı vücûdlarına baktım gördüm ki¹⁴⁰;

141“ ان الينا اياهم ” 142“ واليه المرجع ” tıbakınca kendiliklerinden vücûdu¹⁴³
yokimiş, hep onda olan vücûdlarından -ki, hakâyık'dır-¹⁴⁴, mün'akis olmuş hayâlât imiş, bi'l-cümle Hakk¹⁴⁵ varlığına müntehî olur imiş ki, buyurur; / S-4a/

“سنرهم اياتنا في الافاقى و في انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق”¹⁴⁶ budur.¹⁴⁷

Mevlânâ(k.s.) derki;¹⁴⁸

ناقه صالح عصاي موسى و روح پدر

هرسه را در بطن مادر زنده بي جان يافتم

Sâlih¹⁴⁹ peygamber'in¹⁵⁰ devesi, Mûsâ Peygamber'in¹⁵¹ asâsı ve Âdem
Peygamber'in¹⁵² rûhu

Bu her üçünü¹⁵³ ana karnında¹⁵⁴ diri ölü buldum.

138 Diyüb ağladı varak yandı düşüb sındı kalem S; Ağladı yandı düşdi elimdeki kalem E

139 Dili bir dem ne ile eyliyeyin eyliyeyin S; Dili virdim neyle eyliyeyim eyliyeyim E

140 baktım gördüm ki S; ----- E

141 “ Şüphesiz ki onların dönüşleri banadır.” Gaşiye, 88/25

142 “ Dönüş O'nadır” Bu ifade En'âm 6/60'da اليه مرجعكم “Dönüşünüz yine O'nadır” şeklinde geçmektedir.

143 Vücûd S; Vücûdu E

144 Vücûdlarından ki, hakâyıkdır S; vücûdlarında hakâyık E

145 Hakk S; Hakk'ın E

146 “ İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun(Kur'an'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun...”, Fussilet, 41/53.

147 budur S; el-âyeh E

148 E قال قدس الله اسراره العزيز S; قال قدس سره

149 Sâlih S; Ma'nâ: Sâlih

150 Peygamber'in S; Peygamber Aleyhi's-selâm'ın E

151 Peygamber'in S; Peygamber Aleyhi's-selâm'ın E

152 Âdem Pegamber'in S; Hazret-i Âdem'in E

Tahkik¹⁵⁵; “التوحيد اسقاة الاضافات”¹⁵⁶ hükmünce sâlike lazımdır ki, ârızî olan niseb ve i'tibârâtı mahv fillâh ve fenâ fi tevhidillâh ede göre¹⁵⁷. Ve illâ şirkten halâs olmaz. Zira,¹⁵⁸ kişinin intisâb edip, aldandığı niseb-i hayâliyye gerek canlı olsun, mesela; Sâlih Peygamber'in¹⁵⁹ devesi gibi, gerek cansız olsun, mesela; asâ-yı Mûsâ gibi¹⁶⁰, gerekse¹⁶¹ kendi bedeninde öz canı olsun, cümlesi şirkdir ve mani'i tevhiddir.

Mademki fenâ fillâh olmaya, ol devenin de hayatı ve asânın da /E-4b/ ejderha olduğu ve rûh-ı hayavânî'nin¹⁶² de bedene can olduğu, kendiliklerinden vücûdları olduğundan değildir. Belki, mâder-i tevhîd -ki, asl-ı mevcûd ve ümmü'l-vücûddur.- bu cümlesi¹⁶³ onunla ta'ayyün-i inikâs-ı¹⁶⁴ vücûd-ı mutlakla diri ve kendilikleri ile ölüdür ki, “حي” ve “قيوم” /S-4b/ demek; ¹⁶⁵ “حيات كل شئى وقيامه” demektir. Yahud, “حي” dan “ح” yı “قيوم” dan “ق” 1 alsan “ق” olur. “حتى يتبين لهم انه الحق”¹⁶⁶ bu tahkîk-i âhirdir.¹⁶⁷

Yahud “**Naka-i Sâlih**”den¹⁶⁸ murâd; “kûh-i beşeriyetden çıkıp âlem-i rûha kadem basmış, ten-i evliyâ” ola.

Ve “**Asâ**” ki¹⁶⁹, -zâhir evliyânın dayanacağı ve mu'temedidir- kuva-yı rûhaniyesi ola¹⁷⁰.

“**Ruh-ı Peder**”den murâd¹⁷¹; “الحق منى”¹⁷² tıbakınca Âdem'in Hazret-i Resulullâh¹⁷³ Sallallah u Teâlâ Aleyhi ve sellem'den gelen rûh-u kudîsî ola.

153 her bu üçünü S; bu her üçünü E

154 ----- S; ana karnında

155 Tahkîk S; Tahkîki E

156 “Tevhid her türlü izafeleri terketmektir.”

157 göre S; ---- E

158 kim S; zira E

159 Salih Peygamber'in S; Salih Aleyhi's-selâm'ın E

160 gerek cansız olsun mesela; Asâ-yı Mûsâ gibi S; Ve Mûsâ aleyhi's-selâm'ın asâsi gibi E

161 gerekse S; gerek E

162 Rûh-u hayavânî'nin S; Rûh-u Hayavânın E

163 Bu cümlesi S; ---- E

164 ta'ayyün-ü inikâs S; ta'ayyün ve inikâsın E

165 “Her seyın hayati (varlığı) ve sürekliliği”

166 “...onun(Kuran'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun....”, Fussilet, 41/53.

167 Bu tahkîkdir. Ahir S; Bu tahkîk-i âhirdir E

168 Nâkâ-i Sâlih S; Nâkâ-i Sâlih aleyhi's-selâm E

169 Ve asâ ki S; ve asâ E

170 kuvâ-yı rûhâniyesi ola S; kuvâ-yı rûhâniye E

171 rûh-u pederden murâd S; ve rûh-u pederden murâd kuvâ-yı rûhâniyesi E

Zira Hazret-i Muhammed Sallallahü Teâlâ Aleyhi ve Sellem, Ebü'l-ervâh'dır.
Nitekim Adem aleyhi's-selâm, Ebu'l-Eşbah'dır.¹⁷⁴

Şiir;

175 واني وان كنت ابن آدم صورة

فلي فيه معني شاهد بو باقي

Tercüme:

بصورت من ز ادم زاده ام

176 من بمعني جد جد افتاده ام

Mevlânâ(k.s.) derki;¹⁷⁷

ان خر عيسي و ان سوزن كه باشد پای بند

ان خر اندر خانه سوزن در گريبان يافتم

Tahkik¹⁷⁸; “Her” den murâd; “kuvvet-i shevâniyye”dir. Ve “Sûzen”; “akl-ı me’âşdır” ki, onunla levâzım-ı müteferrika-i cismâniyeyi birbirine rabt ve cem’ ederler. Nitekim, iğne ile biçilmiş esvabı dikip ve sökülmüş nesnelere yamamak gibi.¹⁷⁹

“Pây-ı bend” olması buna güya kazıktır / S-5a / ki, bir ucuna nefes vesâtatiyle rûh bağlanmışdır. Ol ta'alluk ile /E-5a/ seyr ilellâh edemez¹⁸⁰. Bu ma'nâya demişler ki;

عقل جزئي عقل سالک بود

181 هر که در بند اوست هالك بود

172 “ Hak, benim katımdandır.”

173 ----- S; Ümmü'l-eşbâhdır E

174 Sallallahü aleyhi ve sellem'den gelen rûh-u kudsi ola. Zira Hazret-i Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Ebu'l-ervâh'dır. Nitekim Adem Aleyhi's-selâm Ebu'l-eşbâh'dır S; tıbakınca Âdem'in Hazret-i resûlullâh Ümmü'l-Eşbâhdır E

175 “Ben her ne kadar ben-i Âdem olsam bile içinde şâhid olanın manasının bulunduğu bir sûretim.”

176 "Ben sûretçe Âdem'den doğmuş

Ma'nâ itibariyle ceddimin ceddiiyim" (2. mısra E nüshasında yer almamaktadır.)

177 E قال قدس الله سره العزيز S; قال قدس سره

178 Tahkîk S; Tahkîki E

179 yamamak gibi S; yamayıp rabt ederler E8

180 ede S; edemez E

181 "Al-ı cüz'i sâlikin ayak bağıdır
Kim onun tuzağına düşerse helâk olur"

Pes ol kuvvet-i şehvâniyyeyi vücûdumda ve muhabbet-i sivâyı sadrımda buldum.

Ki¹⁸², “گريبان” ta’bîr etdi. Zira vesvese hâric-i sadrdan¹⁸³ kalbe giremez. onun için “يوسوس في صدور الناس”¹⁸⁴ buyruldu¹⁸⁵; “في قلوب الناس” buyrulmadı.

Dediler ki;¹⁸⁶ Pes, hâne-i vücûdu yed-i tevhîd, ifnâ¹⁸⁷ ve harâb edip¹⁸⁸ ve sadr¹⁸⁹ ve yaka¹⁹⁰ yırtılıb, münşerih ve pür-tâb olmayınca, tâlib murâda eremez¹⁹¹ ki, vusûl-i Zat-ı mukaddese yine nefis-i Kuds¹⁹² gerektir¹⁹³. Ya’ni¹⁹⁴ levs-i beşeriyetden kadri’l-kadre, tatahhur ve alâyık-ı unsuriyye’den mehmâ imkân tecerrüd gerekdir ki, “طهر بيتي”¹⁹⁵ buna îmâdır.

“وتجوع تراني تجرد تصل”¹⁹⁶ bu ma’hâdır.

Mevlânâ(k.s.) derki;¹⁹⁷

دحل هفت اقليم را از گندم و گاورس وجو

پخته ناني خوردم وبي ضرب دندان يافتم

**Yedi iklim içinde gendümeden, darıdan, arpadan
pişmiş etmek yedim, diş zahmetsiz buldum.**

Tahkik¹⁹⁸; Yani terk ve kanâ’at yoluna gidib nefy-i tedbîr ve mahv-ı izâfet ve istiğna ammâ sivâllâh berekâtında / **S-5b**/ her kande gidersem ve her ne istersem, hazır ve müheyyâ buldum. “من توكل علي الله كفاه الله كل مؤنة”¹⁹⁹ budur.

Yahud kalbin yedi hânesine sülûkla girip, her birinden /**E-5b**/ elemsiz dânehâ-yı esrâr-ı esmâ ve hakâyık-ı sıfat ni’metin yedim²⁰⁰.

182 S; Ki E

183 sadrdandır S; sadrdan E

184 “... İnsanların kalplerine vesvese sokan ...”, en-Nas, 114/5.

185 buyruldu S; buyrulmuştur E

186 dediler S; dediler ki E

187 fenâ S; ifnâ E

188 edip S; E

189 sadr S; sudûr E

190 yaka S; gerbiyân E

191 ermez S; eremez E

192 nefis-i Kuds S; Kudsî E

193 ----- S; ki E

194 Yani S; ----- E

195 “... evimi temiz tut.” el-Hac, 22/26.

196 “ Acık ki beni göresin her şeyden mücerred ol ki vâsıl olasın.”

197 E قال قدس الله اسرارهم ونفعنا الله شفاعتهم S; قال قدس سره

198 Tahkîk S; Tahkîki budur ki E

199 Bkz. el-Muttakî el-Hindî, *Kenzü’l-Ummiâl*, Müessesetü’r-Risale, Beyrut, 1989, I, 103.

Bu mana üzere²⁰¹ görünür ki, Hazret-i Monla'nın vusûlü sülûkundan mukaddem, cezbe ile ola.

Tetkık-i dakık;²⁰² Yahud²⁰³ “**dâne**”den murâd; “kâbiliyettir” ki, her dânedede nice bin meyve eyyâmla vücûda gelecek i'tibârî ki, vücûd bi'l-kuvve ve'l-kâbiliyye'dir²⁰⁴. Onun içinde olan kabiliyeti bi'l-fi'l keşf ve ism-i bâtın²⁰⁵ hükmünce nihân iken, 'ayn-ı bî-basar ile görüp ve²⁰⁶ mevcûd bulup, her dânededen²⁰⁷ ezhâr-ı me'ânî 9ve semâr-ı me'ârif yedim. Ve ağdiye-i rûhaniyye -ki, ma'rifetullah'dır²⁰⁸- buldum. Ve her şeyde sırr-ı esmâyı buldum²⁰⁹ ve hakâyık-ı eşyayı, Vâsi' ismine mazhar olup, teğaddi ettim. Ve küllisi²¹⁰ bende zâhir ve fenâ buldu²¹¹.

“حتى يتبين لهم انه الحق”²¹² Mefhûmu budur ki, âfâk ve enfüste olan zılâl-i eşyânın hakîkati²¹³ “وان الى ربك المنتها”²¹⁴ tıbakınca Rabb ismine müntehîdir. Ol da zâta müntehîdir. “وان الينا اياهم” budur.

Mevlânâ(k.s.) derki;²¹⁵

سپمد و شصت گاو کوه سرنگون با شاخها

در تنور چار مغز جوز بریان یافتم

Üç yüz /S-6a/ altmış dağ sığırı başı aşağı asılmıştır, yani boynuzları²¹⁶ ile.
Dört meğz-i cevizi tennûrede²¹⁷ biryân buldum.

-
- 200 hakâyık-ı sıfat ni'metin yedim S; hakâyık ni'metin buldum dedim deyu E
 201 üzere S; E
 202 Tetkık-i dakık S; Tedkık E
 203 Yahut S; ----- E
 204 Her dânedede niçe bin meyve eyyâmla vücûda gelecek, itibari ki, vücud bi'l-kuvve ve'l-kabiliyye'dir S; ---- E2
 205 ism-i bâtın 2 S; ism-i bâtın ile E
 206 Hükmünce nihân iken, ayn-ı bî-basar ile görüp ve S; ----- E
 207 her dânededen S; ----- E
 208 Yedim ve eğdiye-i rûhaniyye ki, ma'rifetullâh'tır S; ----- E
 209 ----- S; buldum E
 210 denlisi S; küllüsü E
 211 oldu S; buldu E
 212 “...onun(Kuran'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun...”, Fussilet, 41/53.
 213 Mefhûmu budur ki, afak ve enfüsde olan zılâl-i eşyânın hakîkati S; ----- E
 214 “ Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir. “, en-Necm,8 53/ 42.
 215 قال قدس الله اسرارهم S; قال قدس سره E
 216 Yani boynuzları S; boynuzları E
 217 tenûrede S; tenûrunda E

Tahkik²¹⁸; Yani üç yüz altmış gün ki, dünyada hayvâniyyet hizmeti içindir. “گاو” ile ta’bîr etti.

Nitekim; “سبع بقرات سمان”²¹⁹ tefsîrini Hazret-i Yûsuf²²⁰ “yıl” ile ta’bîr etti. Ol günler başı aşağı asılmıştır. Budaklarda, yani burc-u şemsden şemsin nûru dünyaya mün’akistir. Yahud “kûh”dan murâd ten, **Gâv ve kûh**’dan murad üçyüz²²¹ altmış damar ola ki, kuva-yı rûh-u hayvânî’nin mahzenleridir. Asılması; ten-i esefle hâdim ve mâil olduklarıdır.

Yani fusûl-u erba’a tenûrunda yahud, anâsır ve tabâyı’-ı erba’a tenûrunda²²² cevizin içini pişmiş buldum. Yani vücûd-i insânı /E-6a/ temâm puhte ve kabul-i kemâlâta müheyyâ buldum ki, insan bu “on iki şey”in²²³ imtizâcı ve ittihadı ile sûret-pezîr olup tamâm pişmiş ve kotarılmış ve kemâlâta müheyyâ olur.

Mevlânâ(k.s.) derki;²²⁴

صد هزار اهو بره لبها پر از شیر حکم

در میان بیضه بلبل بافغان یافتم

**Yüzbin ahû buzağısı ki²²⁵, ağızları ilm-i hikem südü ile doludur.
Bülbül beyzesinin içinde efgânda buldum.**

Tahkik²²⁶; “Ahû buzağısı”ndan murâd ; “Bîşede giz / S-6b/ lenir bir hayvandır” ki, mu’tezil ve hâif hayvandır. Tâlib-i müttakî ve sûfî dahi²²⁷ mu’tezildir ve ârifdir.

“Bülbül”den murâd; “Tekmîl-i²²⁸ seyr edip ma’rifet ve şuhûd ve tahkiki²²⁹ ve cem ve farkı tekâmül eden insan-ı kâmil”dir.

“Beyze”dan murâd ; “Felek ve ma-hevâ dır” ki, Yazıcı-zâde buyurur (Rahimehullah)²³⁰ ;

²¹⁸ Tahkîk S; Tahkîki E

²¹⁹ “ Yedi semiz inek ” , Yusuf,12/43

²²⁰ Hz. Yûsuf S; Hz. Yûsuf aleyhi's-selâm E

²²¹ ----- S; yahud “kûh”dan murâd ten, “ Gâv ve kûh “ dan murâd üçyüz E

²²² yahud anâsır ve tabâyı’-ı erba’a tenûrelerinde S; ----- E

²²³ şeyin S; E

²²⁴ E قال قدس الله تعالى اسرارهم S; قال قدس سره

²²⁵ ki S ; ----- E

²²⁶ Tahkîk S; Tahkîki E

²²⁷ ----- S; dahi E

²²⁸ ----- S; Tekmil E

²²⁹ tahkîki S; hakîki E

²³⁰ Rahimehullâh S; E

“Tâir-i kadem semm-i felek bir beyzedir perrimde kim
Himmetim ankasi²³¹ göynini idibdür zîr-i bâl.”

Yani talibler ve aşıklar, beyze-i felek içinde inlemededir. Ve ne kadar enbiyâ ve evliyâ kim bu âleme geldiler, hep ağlayarak geldiler.

Kimi; “ليت امي لم تلدني”²³³ dediler. Kimi; “ليتنى مت قبل هذا وكنت نسيا منسيا”²³² kimi; “انا اعلمكم و اخشاكم منه”²⁴⁰ buyurdu. Evvel-i Enbiyâ ki, aşk ocağının mukaddem²³⁴ suhtesi dir -ki²³⁵, Hazret-i Âdem²³⁶ safî’dir.- Mukaddime-i safâ olmak için mukaddemen²³⁷ üç yüz sene ağladı.

Hazret-i Fahr-i âlem²³⁸ Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellem²³⁹ “انا اعلمكم و اخشاكم منه”²⁴⁰ dedi. Ve evliyâ;

“ولا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت”²⁴¹ dedi. Ve evliyâ;
“ما عبدنا وما عرفنا لنا وارحمنا وافعل بنا ما انت اهله ولا تفعل بنا ما نحن اهله”²⁴²
izhâr-ı gam etti²⁴³. /E-6b/ Ve duyanların her biri tükenmez dert ile ve safâ vü tecellî ile gitti²⁴⁴.

Mevlânâ(k.s.) derki;²⁴⁵

دوش وقت صبحدم رفتم بسوي ميکده

231 ankası S; anası E

232 “ Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım.” Meryem, 19/23

233 “ Keşke annem beni doğurmamış olsaydı.”

234 Mukaddem S; ---- E

235 suhtesi idi ki S; suhtesidir ki E

236 ----- S; Aleyhi’s-selâm E

237 Mukaddemen S; ----- E

238 ----- S; Fahr-ı Âlem E

239 Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellem S; Aleyhisselâm E

240 Bkz. Buhârî, Nikah,1, c.VI. s.781; Müslim, Sıyâm,79, I, 781.

241 Bkz. Müslim, Salat,222; Tirmizî, Deavat, 75,

242 “ Ey kendisine gerçek kulluk edip arifi olamadığımız! Bizi bağışla ve bize merhamet et! Senin sahibi olduğun şeyle (merhametinle) bize muamele et! Bizim layık olduğumuz şekilde bize muamele etme!” Bkz. Müslim, Sıyâm,79, I, 781.

243 dediler S; izhâr-ı gam etti E

244 Ve duyanların her biri tükenmez dert ile ve safâ vü tecellî ile gitti. S; ----- E

245 Eقال قدس الله سره العزيز الاعلى S; قال قدس سره

صور اسرافيل را در خم بافغان يافتم

..... /S-7a/

**Dün seher vaktinde meyhâne cânibine vardım,
İsrâfil’in sûrunu küp içinde efgânâ buldum.**

Tahkik²⁴⁶; “**Subh dem**”; iltizâmen delâlet ettiği “**leyl**” den murâd; “hicâb-i unsûrî ve perde-i beşeriyet”dir. Tecellî-i ef’âl ve âsâr berekâtıyla sulûk edip,²⁴⁷ âlem-i melekût’a ulaşdım. Mecma’-i ervâh olan sûru da efgân ile küpün²⁴⁸ içinde buldum.

Yani dünyada melek ve²⁴⁹ enbiyâ ve evliyâyı cümle²⁵⁰ iniltide ve zârîde²⁵¹ bulduğumdan, ğayri melekût ve ervâha²⁵² çıkdım ki, rûhları göreyim ki, onlar bu durduğumdan âsûdeler mi? Gördüm ki²⁵³ onlar da kezâlik²⁵⁴, ol mahbûbun derd-i aşkıyla iniltide buldum. Nitekim, dünyada ğubar ve hâk-ı beşeriyet’den şekvâ ettikleri gibi.

Mevlânâ(k.s.) derki; ²⁵⁵

نعل مي بستند روزی اشتر انشرا بروم

خلفه گم شد از ان در کوش خاقان يافتم

**Na’l bağlarlardı bir gün develerine Rûm’da,
Bir halka zâyî’ olmuş idi²⁵⁶ onu Türk padişahının²⁵⁷ kulağında buldum.**

Tahkik²⁵⁸; “**Na’l**”dan murâd;²⁵⁹ ”sulûka avn ve isti’dâd vermek”tir. “**Develer**”den murâd;²⁶⁰ “sâlikîn”dir. “**Rûm**”dan /S-7b/ murâd; “sıfat-ı cemâl zuhûru”dur. “**Halka**” dan murâd; “isti’dâddan bir nişânecik”tir.

²⁴⁶ Tahkîk S; Tahkîki budur ki E

²⁴⁷ ettim S; edip E

²⁴⁸ efgân ile küpün S; Efgân küpün E

²⁴⁹ melek ve S; ---- E

²⁵⁰ cümle S; --- E

²⁵¹ zarda S; zarlıkda E

²⁵² melekût ve ervâha S; melekût-i ervâha

²⁵³ --- S; ki E

²⁵⁴ kezâlik S; ---- E

²⁵⁵ E قال قدس الله سره العزيز S; قال قدس سره

²⁵⁶ olmuş idi S; oldu E

²⁵⁷ Padişahının S; Padişahı E

²⁵⁸ Tahkîk S; --- E

²⁵⁹ ---- S; murâd E

²⁶⁰ Sâlikîndir. Rûm’dan murâd; sıfat-ı cemâl zuhûrudur. Halkadan murâd S; ----- E

Yani Sultan-ı enbiyânın Sallallahu aleyhi ve sellem²⁶¹ aşıkları ki, mutlaka evliyâ-yı sadıkîn'dir.

Yahud, murâd; hemen²⁶² vilâyet-i Rûm'da Hazret-i Mevlânâ'nın dervişân-ı sâlikîni ola. Kadem-i sıdklarını na'l-i kudrette /E-7a/ sıfat-ı cemâl meydanında na'llerler idi²⁶³. Ol kabiliyyet ve isti'dâd devletinden bir nişâncek düşmüş idi. Onu bir pâdişâhın kulağında buldum.

Yani saltanat-ı zâhiriyye ne kadar azîz ve merğûb ise, hulkullâh ile mütehallik ve kuvvet-i kudsiyye ile kavî olan evliyâların²⁶⁴ saltanatından güya bir halkadır ki, meydân-ı lâhût atlarının birinin ayağından düşmüştür.

Nükte²⁶⁵; Bunda²⁶⁶ bu nasîhate²⁶⁷ işaret vardır ki, selâtîn eğer bakâ-i saltanat isterler ise, evliyâullah'ı bulup ve bilip, cidd ve cehd ile ve itikâd-i tam ile kalblerine giregörsünler ki²⁶⁸, kalpleri beytullâh'dır. “ومن دخله كان امنًا”²⁶⁹

Kani ka'be-i ab vü kil
Kani ka'be-i dil.²⁷⁰

“ولكن وسعني قلب عبدي المؤمن”²⁷¹ buyrulmuştur²⁷².

شربنا واهرقنا علي الارض فسطنا

والارض من كأس الكرام نصيب / S-8a/ Yani²⁷³ yollarında hâk olan ve mütevadi' ve esfel ²⁷⁴olan aşıklarına²⁷⁵ kâmiller çanağından ve mey maşrablerinden bakıyye vardır. “اللهم ارزقنا ومن الكبر جنبنا”²⁷⁶

261 Sultan-ı Enbiyâ'nın Sallahu aleyhi ve sellem S; Sultan-ı Enbiyâ aleyhi's-selâm'ın E

262 murâd hemen S; ----- E

263 na'llerler idi S; na'ller idi E

264 evliyâların S; evliyânın E

265 Nükte S;-----, E

266 bunda S; bundan E

267 nasîhate S; nussha E

268 i'tikâd-ı tam ile kalblerine gire görsünler ki S; i'tikâd-ı tam kalbleriyle görsünler ki onların E

269 “ ... Oraya giren emniyette olur.... “, Al-i İmrân, 3/97.

270 dil S; gönül E

271 “.....Lakin mü'min kululumun kalbine sığarım.” Hadisin tam metni için bkz. Aliyyü'l-Kari, *Mevzu'atü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1971, s. 30.

272 buyurulmuştur S;----- E

273 ----- S; Ya'ni E

274 mütevazi' ve esfel S; esfel ve mütevazi' E

275 aşıklarına S; aşıklara E

276 “Ey Allah'ım! Bizi rızıklandır ve kibirden koru!”

Mevlânâ(k.s.) derki;²⁷⁷

خوش بگفتی این سخن منلا جلال الدین روم

مغنیش را در میان نقل قرآن یافتم

İyi²⁷⁸ dedin bu sözü²⁷⁹ ey Monla Celâleddîn Rûm ki,²⁸⁰

bunun manasını nakl-i Kur'ân²⁸¹ içinde buldum.

Tahkik; Hazret-i Mevlânâ gerçi²⁸² zâhiren²⁸³ kendi nefesine hitâb buyururlar, lâkin inde'l-muhakkıkîn,²⁸⁴ cem'i tâlibîne ve sâlikîn-i sâdikîne²⁸⁵ hitâb edip, buyurur ki;²⁸⁶ “Cümleliz bilin ki, bu kelimâtın²⁸⁷ zâhirinde olan²⁸⁸ bu'd ve adem-i tenâsüb ki, görünür, zâhir-bîn olup /E-7b/ orada kalıp adem-i kabul semtine sâlik olmayın. Belki, me'âni-yi dakika-i murâda seni fehme himmet eden ki, cümlesi Şer'-i şerîfe muvâfık, nakl ve Kur'ân-ı latîfe²⁸⁹ mutabıktır. Lâkin ateş-i aşka düşüp dîg-i riyâzet ve mücâhedede²⁹⁰ kaynayıp, pişip, kısr-ı hâm fenâyâ verip, ulu'l-elbâb zümresine girip²⁹¹ temâm puhtelik /S-8b/ hâsıl edip ve lübb-ü lübâba²⁹² vâsıl olmayan kimse, bu remizlerden²⁹³ haberdâr ve esrârdan nişândâr olamaz.”

277 E قال قدس الله سره العزيز الاعلى S; قال قدس سره

278 iyi S; hoş E

279 buzi S; bu sözü E

280 ki S; ----- E

281 ma'nâsını nakl-i Kur'ân S; naklini Kur'ân E

282 Tahkîk: Hz. Mevlânâ gerçi S; Mevlânâ tahkîk gerçi E

283 zâhiren S; ----- E

284 inde't-tahkîk S; inde'l-muhakkıkîn E

285 sâlikîn-i sâdikîne S; sâlikîne E

286 buyurdular ki S; buyurur ki E

287 kelimâtın S; kelâmın E

288 olan S; ----- E

289 nakl ve Kur'ân-ı latîfe S; nakl-i Kur'ân-ı latîfe E

290 dîg-i riyâzet S; dîg-i riyâzet ve mücâhedede E

291 gir ve S; girip E

292 lübb ü lübâba S; lübb ü lübb'e E

293 bu rumûzlardan88 S; ----- E

/E-8a/ حرره الفقير شيخى²⁹⁴

فى ساعتينى من ساعات ليلة واحدة بعد التوجه الى مولانا قدس الله تعالى نقل من خط
قطب الواصلين وعون الطالبين الشيخ عبدالمجيد الشهير بسيواسى مد ظل همته على
الطالب القاس و قدس سره

تمت الكتاب عن يد الفقير اضعف العباد المجريم العاصى الراجي بهمة الاوليا
بلطفهم واحسانهم اصلح قلبه القاسى اللهم اصلح حاله فى الاخرة و والديه وجميع
المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات وصل وسلم على سيدنا محمد و اله
وصحبه الطيبين الطاهرين وعلى جميع الانبياء والاولياء والصالحين برحمتك
يا ارحم الراحمين والحمد لله رب العالمين²⁹⁵

294 ----- S; تمت الرسالة الشريفة عن نسخة قدرة الله افندي مولوى E. Buradan itibaren yazılanlar E nüshasında yer almamaktadır.

²⁹⁵ Bir gecenin iki saati içerisinde Mevlânâ (Allah sırrını takdis etsin)'ya teveccühten sonra vasılların kutbu, taliblerin yardımcısı, Sivâsî diye meşhur Abdülmecîd'in (himmetinin gölgesi katı kalpli talibin üzerine yayılsın, Allah sırrını takdis etsin) hattından nakledildi.
Bu kitap kulların en zayıfı, günahkar, asi, evliyaların himmeti, lütuf ve ihsanlarıyla kati kalbinin ıslahını uman fakir tarafından tamamlanmıştır. Ey Allah'ım onun, anne-babasının, mümin erkek ve kadınların, müslüman erkek ve kadınların durumunu ahirette düzelt. Salat ve selam Efendimiz Muhammed'in, onun temiz ve güzel âl ve ashabının, tüm enbiya, evliya ve salihlerin üzerine olsun. Ey merhametlilerin en merhametlisi, senin rahmetine sığınıyorum. Hamd alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur.